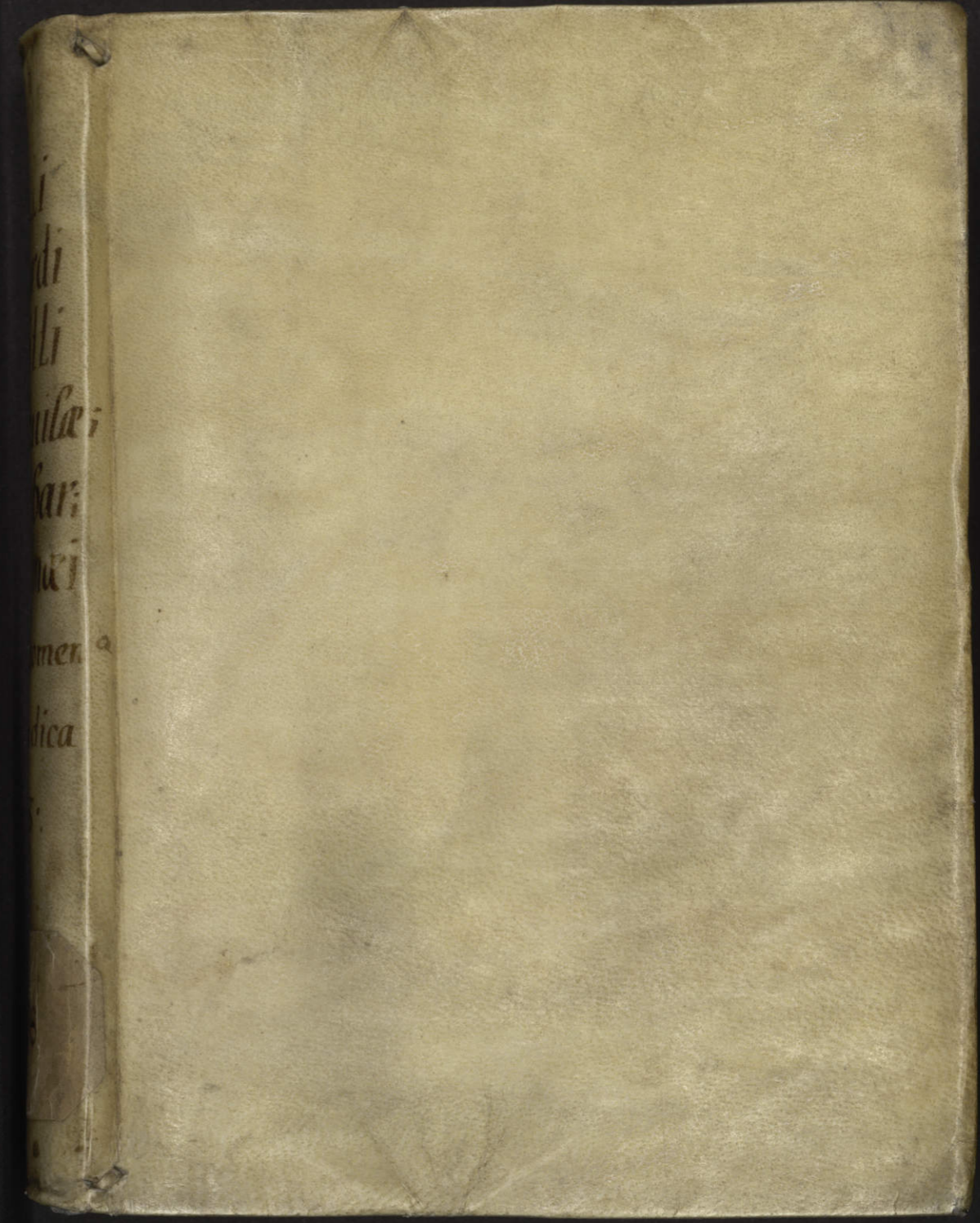
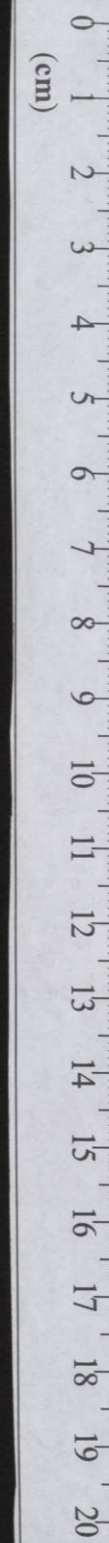

colorchecker CLASSIC

xrite

*di
li
ula;
sar;
ni
men
tica*

Apollini
Circardi
Rouilli
Mattenula
Cambare
Stolomus
Prolegomen
Iuridica

8.

9726

i
di
li
ula;
bar;
uci
mer
lica

n° 726

XV. Siècle. N^o

~~726~~

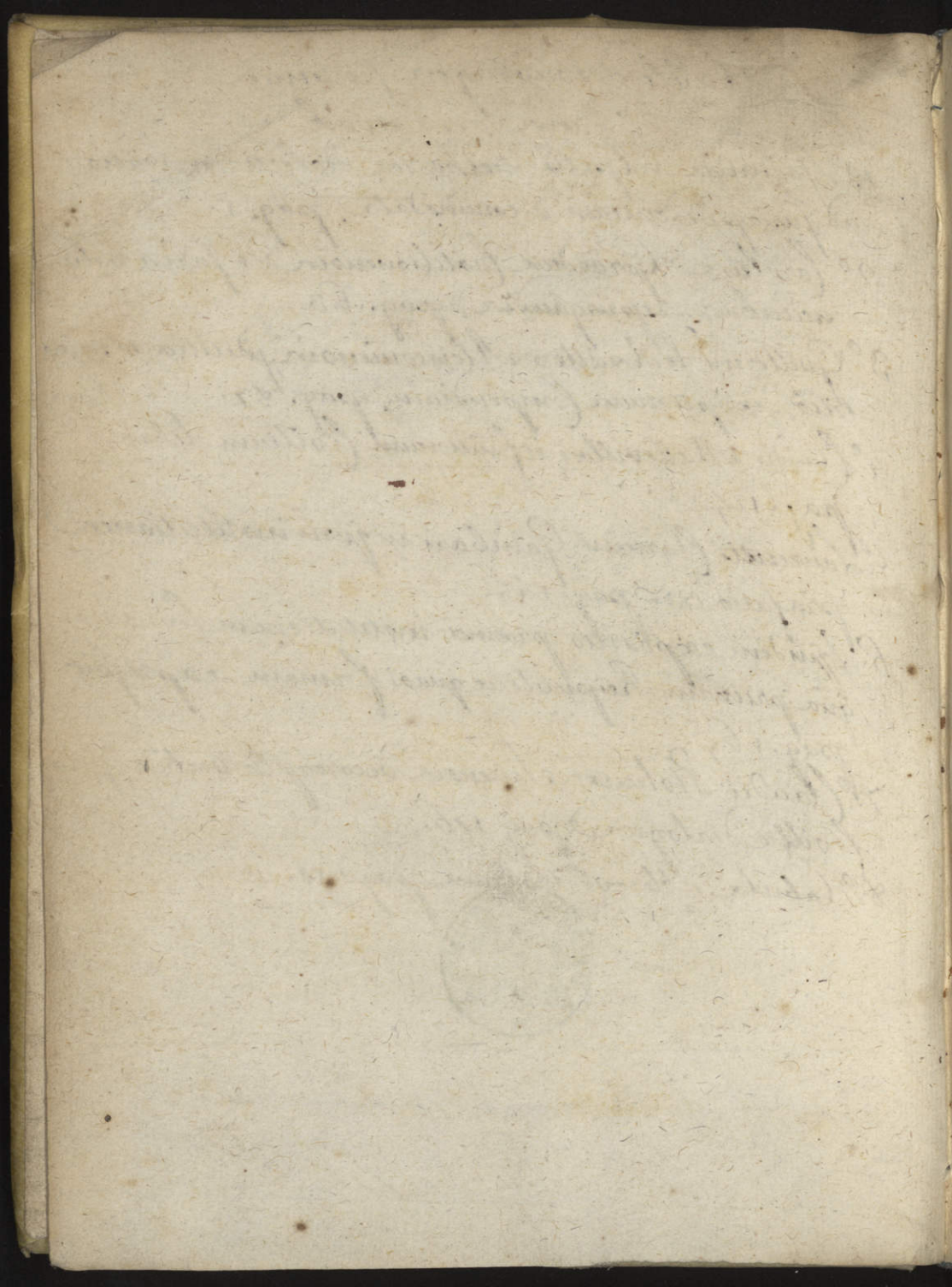
726

La dernière pièce seule
est incurable.

Table des ouvrages contenus
dans ce Recueil

- 1.º Joannis Apelli methodica dialectica ratio
ad juris prudentiam accommodata. pag. 1.
- 2.º Carolus Girardus Justilienensis de Juris volu-
minibus repurgandis. pag. 63.
- 3.º Guillelmi le Rouille Alenconensis juris et iuris-
-tutis descriptionum Compendium. pag. 47.
- 4.º Claudii Mallevillai definitionum Civilium liber
pag. 125.
- 5.º Laurentii Claricini Gambari in juris institutiones
præfatio &c. pag. 145.
- 6.º Ejusdem expositio præmii institutionum Civilium
qua primam Reipublicæ quasi formam expressit
pag. 165.
- 7.º Claudii Stolemaei Senensis de corruptis verbis; juris
Civilis dialogus. pag. 176.
- 8.º Tabula abbreviatarum. pag. 190.

165

sepe

EXPOSITIO

PROOEMII INSTITVTIONVM

CIVILIVM, QVA LAURENTIVS

CLARICINVS GAMBARVS PRIMAM

REIPVBLICÆ QVASI FORMAM

EXPRESSIT.

BONONIAE APVD ANSELMVM

Giaccarellum, & Peregrinum Bo-
nardum Socios.

n 6

107

EXPOSITIO

PROOEMII INSTITUTIONVM

CIVILIVM, QVA LAVRENTIVS

CLARICIVS GAMBARVS PRIMVS

REIPUBLICAE QVASI FORMAM

EXPRESSIT.

BONONIAE APVD ANSELMVM

Giaccarellum & Peregrium Bo-

nardum Socios.

Verum hoc tēpore ita sum affectus, ut Dei opt. Max. be-
nignitate, studioq; meo tantūmodo fretus decreuerim
docendi ancipitem euetum, ut cunq; ceciderit, experi-
ri. Ac si bonitas atque aquanimitas uestra scholam no-
stram condecorauerit, cōtendam omnes neruos, ut pri-
mam illam Reipublicæ quasi formam, quam nunc in cō-
spectum uulgi dare placuit, absoluaui. Ducendi enim co-
lores sunt, singulaq; illustranda, & omnes eius for-
mæ pulchritudines, quæ innumerabiles penē
sunt, in suo lumine collocandæ. Quæ
omnia sum, Deo adiuuante, studio
sē effecturus. Valete, ac ita ad ci-
uilem scientiam animum ue-
strum applicate, ut statua-
tis, ex illa, nec aliunde
ueram uobis laudē,
ueramque digni-
tatem acquiri
oportere.

EXORDIUM AB UTILITATE

INSTITUTIONVM IVRIS,

Item à fine hominis .

Filius. **O**TIVM nunc agimus, mi Pater, quare, cur non (obsecro) iuris institutiones mihi aliqua interpretatione explicas tua, id quod antea te facturum saepe dixisti.

Pater. Faciam, mi fili, quod rogas, tuq; nō sine causā institutiones iuris explicatas habere cupis. Nam plusquam dimidium Iurisprudentiæ tenet is, qui in his institutionibus mediocriter exercitatus est. ^a Verum sit hoc à principio persuasum tibi, finem hominis esse Deum agnoscere, eiusq; honori, & gloriæ perpetuò inservire, ac propter ipsum Deum humanam tueri societatem. ^b

Cognitionem finis hominis ad usum vitæ magnum momentum habere.

- F.** Quid utilitatis habet finis hominis cognitio?
- P.** Ea autem ad vitam preclarè agendam momentum magnum habet. Nam propositæ rei fine cognito, ea à nobis facile parari possunt, quæ nos ad ipsum finem nullo negotio, nulloq; labore duxerint, Ac sicut sagitarii signum intuentes, facilius decorum assequemur. ^c

Iurisprudentiam ad uniwersam philosophiam moralem referri.

- F.** Valdè delectat me pars illa philosophiæ, quæ mores proprios uniuscuiusque formare docet, sed tamen uereor, ne ea à Iurisprudentiâ, quam habere cupio, separata sit, quia ratio reipublicæ gerendæ proprium Iurisprudentiæ officium atq; munus esse uidetur. ^d
- P.** Reipublicæ administratio est sanè uerus Iurisprudentiæ scopus ac finis, sed quoniam Prudentia iuris modo

A. Declara
uiri prefa
tione in iu
ris institu
tiones, quã
ano ab hinc
quarto IN
NO CEN
TIO MO
NTIO nūc
Card. Am
plif. dicaui.

B. Hæc finis
hominis cõ
stitutio sum
pta est ex
christianis ra
tõibus, sed
finis homi
nis (autho
re Aristote
le) animi ac
tõis est, iur
tuti consen
tanea. V.
Arist. lib. 1.
ethi. cap. 7.

C. Arist lib.
1. ethi. ca. 2.
D. Summa
itaq; ope in
proc. insti.

6
E. ut est ui-
dere in d.
præfatione,
et in alia no-
stra præfa-
tione in Ero-
temata iu-
ris ciuilibus
isagogica.

F. Cic. lib. 1.
de natura
Deorum.

G. in d. præ-
fatione in
erote. iur.
ciu. isago.
cap. 2.

H. in Mene-
xeno.

I. Ari. lib. 3.
polit. ca. 4.

quoddam circa cognitionem communiter omnium,
quæ ad uitam atque mores pertinent, uersatur, eam sub
uniuersam moralem philosophiam semper referendam
esse duxi. ^e

Optimum Reip. Moderatorem sine iustis, inte-
gris, & religiosis moribus esse non posse.

F. Autoritas tua tantum apud me ualet, ut ea uel citra ra-
tionem, testimonium uel ad quiduis credendum sufficiat.
Sed quia homines plerumque non tam rationis momenta
in disputando, quam ueteres auctores quærunt, confirma-
hæc si placet, & si potes, ueterum autoritate.

P. Iustinianum Imperatorem in cupida legum iuuentu-
te mores iustos, integros, & religiosos primum omnium
exigere, id quod iure ac merito iam pridem à nobis demon-
stratum est. Nunc autem unum illud addere placet, sum-
mum in omni doctrina uirum Aristotelem, non prius
ad disputationem de ratione atque prudentia Reipublicæ
gerendæ aggressum esse, quam bene beateque uiuendi præ-
ceptis de moribus non posse fieri cum, quem quærimus
Rectorem, & Moderatorem, & tanquam Architectum
Reipublicæ.

Reipublicæ descriptio cum ex Platone,
tum ex Aristotele.

F. Quoniam autem in Reipublicæ mentionem incidi-
mus, dic (obsecro) quid Reipublica est:

P. Reipublica (auctore Platone) hominum educatio est,
bona quidem bonorum, contrariorum uero contraria.
Sed Aristoteles ille noster, quem ego admirandum,
quem omnibus de reipublica scriptoribus anteponen-
dum, quem maximè diligendum esse censeo, præclare in-
quit. Reipublica ciuitatis descriptio est cum in cæteris
magistratibus

magistratibus, tum uel maximè in eo, qui principatū tenet. Principatū autem tenet ubiq; ratio, ordóque ciuitatis. Ratio autem ciuitatis aliud nihil est, nisi Respublica.

Rerumpub. tria esse genera, totidemque ab illis defectiones, quasi earum euerisiones,

F. Respublicæ nomen simplexne est, an multiplex?
P. Multiplex. Nam rerumpublicarum tria sunt genera, totidemque ab illis defectiones, quasi earū euerisiones. Ac ut facilius hæc memoriæ commendari possint, ego illa in tabellis tibi spectanda proponam.

L. Arist. lib. 8. ethi. cap. 10.

Monarchia, siue Regia potestas,
Respublicæ veræ sunt hæc. Aristocrata, siue optimarū potestas,
Timocrata, siue censuum potestas.

Tyrannis, siue corruptela singularis principatus,
Respublica, que degenerat, et à uero statu desciscunt, sunt hæc. Oligarchia, siue paucorum potestas,
Democratia, siue popularis licentia.

Monarchiæ, Tyrannidisque descriptio,
Et quid Rex à Tyranno differat.

F. Quomodo igitur ista explicas?
P. Rerum autem publicarum omnium optima est Monarchia, quam regiam potestatem solent dicere. Defectio autem à Monarchia Tyrannis dicitur. Vtriq; enim unus præst, sed tamen inter Regem, & Tyrannum permultum interest. Hic enim suis, ille eorū, quibus præst, solet commodis, utilitatique seruire. ^m Est insuper Tyranno summa auaritia, infinitaq; omnium rerum cupiditas proposita, Regi honestas. ⁿ

M. Arist. eod. lib. 8. ethi. cap. 10.

Monarchiam rerump. omnium optimam esse, Tyrannidem uerò deterrimam.

F. Cur Monarchia rerumpublicarum omnium optima dicitur?

N. Arist. lib. 5. poli. cap. 10.

O. in d. lib.
8. ethi. cap.
10.

P. Quia Monarchia, siue Regia potestas ad exemplar Dei comparata est, ut rerum summa penes unum sit. Verum ita, si is ad imaginem item Dei sapientissimus sit, in quibus terris grauissima Dei munera obeat, & nihil aequè cupiat, atque rempublicam opibus firmam, copiis locupletem, gloria amplam, uirtute honestam esse. Quod si secus fuerit, pessimus Reipublicæ, & flagitiosissimus status sit oportet, ut qui pugnet cum eo, qui est optimus. Quod enim, ut Aristoteles ait, rei optimæ contrarium est, idem pessimum, ac flagitiosissimum.

Aristocratia, & oligarchia descriptio.

P. Arist. d.
lib. 8. ethi.
cap. 10.

F. Quæ est Aristocratia, & oligarchia descriptio?
P. Aristocratia est optimatum potestas, qui publicæ utilitatis causa præsent. Oligarchia autem est paucorum potestas, qui contemptis tenuioribus priuatae utilitatis gratia ad Remp. accedunt. P

Rempub. Principum culpa ex optimatum potestate ad paucos recidere.

Q. ex d. ca.
10. lib. 8.
ethi.

F. Potest ne ratio aliqua reddi, quare Respublica ex Optimatum potestate ad paucos, eosque uitiosos recidere soleat?

P. Principum culpa huius defectiois causa est, quippe qui nonnunquam parum sui memores sunt officii. Atque hoc ego non ex mea, sed ex Aristotelis sententia dico, cuius uerba à Perionio in omni genere literarum perpolitò latine reddita sunt hæc. Ex eo autem statu Reipublicæ, qui est in potestate Optimorum, in eum fit mutatio, in quo pauci præsent, idque culpa & uitio Principum, qui res ciuitatis non diuidunt pro dignitate, sibi que uel omnia, uel maxima commoda sumunt, & magistratus semper ad eosdem deferunt, quod plurimi faciant diuitias, Ita pro optimis pauci, si que uitiosi imperant.

De Timocratia, Democratiâque.

F. De Timocratia, Democratiâque quid habes dicere?

P. Timocratia, quam aptè censuum potestatem appellare licet, est quidam Reipublicæ status, in quo multitudo sic imperat, ut velit omnibus benè consultum esse, & cum hoc euenit, tum communi omnium rerum publicarum nomine Respublica appellatur. Quod si multitudo abdicata prorsus, omni patrum autoritate ad plebis utilitatem omnia referat, Democratia, siue, popularis licentia dicitur. Sed de his quidem rerum publicarum generibus alius est mihi ad dicendum constitutus locus, quare, nunc his paucis in modum præuix cuiusdam inspectionis contentus ero.

R. Ista omnia probantur in d. lib. 8. ethi. cap. 10.

Rerumpublicarum naturam Iuriscouulto cognitam esse debere,

F. Est'ne Iuriscouulto utile naturam rerumpublicarum cognoscere?

P. Hoc Aristoteles clarè docet, cum ait, Neminem posse pro Reipublicæ ratione leges scribere, nisi rerumpublicarum genera cognouerit. Quod hinc etiam sciri potest, quia ad consilium dandum caput est nosse reipublicam, & mores ciuitatis. Præterea, habemus in iure ciuili leges, plebiscita, senatusconsulta, & cætera generis eiusdem, quæ quoniam à uariis autoribus, & ex uariis causis pro uaria politiæ Romanorum ratione promulgata fuerunt, rectè (opinor) intelligi nequeunt, si multas ac diuersas politiæ, idest, legitimæ ordinationis reipublicæ formas, quibus Romani usi sunt, ignorauerimus.

S. Vtrunq; habetur apud Aristo. lib. 1. rhet. ad Theod. cap. 21.

Ius idem in omni reip. genere non esse.

F. Necessè est me interloqui. Non'ne in omni Reipublicæ genere idem est ius?

B

T. Arist.
lib. 3. polit.
cap. 1.

V. Arist.
lib. 4. polit.
cap. 1.

X. Hec, &
quæ sequuntur,
ex Aristotele lib.
5. poli. cap.
11. sumpta
sunt.

Y. in d. cap.
11.

Z. Vide quæ
scripsi ad
§. fi. d. cons-
titutionis,
siue proce-
mii institu-
tionum.

P. Non est ita ut dicis. Sunt autem sui cuiusque reipublicæ mores. Quare, accommodanda sunt ad respublicas leges, non ad leges respublicæ. Ex quo datur intelligi, tenenda esse omnium rerum publicarum genera, ut legum peritia atque ratio teneatur. Neque enim eadem leges possunt usui esse omnibus rebus publicis, ut exempli gratia leges de tollendis sapientibus, de prohibendis convitiis, sodalitatibus, disciplinis, ceterisque eiusmodi, ex quibus duo effici solent, prudentia, & fides, ad Tyranni salutem pertinent. Porro autem incredibiliter ad ipsius Tyranni conservationem valet cura eorum, quibus fit, ut alteri alteris infidi sint, ut nulli sint potentes, utque ii, qui Tyranno parent, abiecto sint animo. Verum eisdem legibus regia potestas omnis, ut eleganter Aristoteles scriptum reliquit, interiret.

Summa eorum, quæ in iuris institutionibus leguntur.

F. Habeo ista, Nunc summam eorum, quæ in iuris institutionibus leguntur, velim audire.

P. Principio quidem ut aliter, ac ut oportebat à capite institutiones iuris repeterentur, quædam de iustitia & iure leguntur, ut quasi proœmium essent totius præceptionis futuræ, quæ in personarum, rerum, & actionum tractatione consumitur, sicuti ex me idoneis locis (favente Deo) intelliges. Verum, ante omnia sciendum est, Institutiones iuris à quibusdam clarissimis uiris Iustiniani Imperatoris iussu compositas fuisse, ac quoniã non sufficit, Principem iubere leges componi, atque describi, nisi is deinde legum compositionem ratam habeat, Iustinianus, non prius institutiones ipsas edere voluit, quam illas imperatoria constitutione comprobasset. Atque hæc constitutio proœmii quoque loco institutionibus iuris præponi solet.

Quinq; summos maximosque iuris institutionum locos esse.

F. Quinque igitur sunt summi maximique iuris institutionum loci, nempe, Iustitia, Ius, Personæ, Res, & Actiones?

P. Recte intelligis. Postea autem quam hos locos exposuero, munus promissi omne confecero. Sed prins nonnulla de Iustiniani Imperatoris constitutione, quæ proœmii naturam habet, dicenda sunt. Quibus expositis, aditum sibi ad cætera faciet oratio.

Suam esse quibusq; studiis infantiam.

F. Expecto uehementer, & cum attentione, ut exponas ea, quæ te expositurum esse promissisti, si modò tibi molestum non est iuris principia exponere & explanare.

A. Quint. lib. 1. instit. oratoria cap. 2.

P. Nihil minus. Quoniam autem est sua etiam studiis infantia atq; pueritia, quæ si negligatur, non est, ut ait ille, maioribus locus, nihil quantumuis leue mihi fastidium afferre poterit, si modo id tibi accommodum fore cognouero. Sequere igitur, ut facis meque ordine interroga. Sic enim & ego te meminisse intelligam quæ accepisti, & tu ordine audies quæ requiris.

Argumentum constitutionis, quæ proœmii loco institutionibus iuris præponi solet.

F. Iam tempus est ad id, quod instituimus accedere. Itaq; expecto, ut de Iustiniani Imperatoris constitutione, quæ proœmii loco institutionibus iuris præponi solet, exponas.

P. Est hoc in more positum fili, institutoque maiorum, ut ii, qui alicuius disciplinae præcepta ratione tradere uolunt, ea primùm dicant, quibus discantis animum attentum, & ad legendum idoneum reddant. Quare Iustinianus Imperator editurus institutiones iuris primùm

B. in partit.
orato.

omnium cupidæ legum Iuuentutis animum sibi bene uolum, attentumque faciendū esse duxit. Ac ut ista præstaret, principio breuiter scripsit, ut est uidere, quid Imperatoriæ maiestati proprium esset. Deinde, demonstra- uit, se summis uigiliis, curaque confecisse, ut rempublicâ quietam, & pacatam, ac felicē haberemus. Mox, de fructu, quem ex institutionibus ipsis petere nos conveniat, exposuit. Ab utili denique, & honesto Iuuentutem ad iuris ciuilibus disciplinam animauit.

De Maiestate ex M. Tullii, legum que sententia.

- F. Imperatoria maiestas, quoniam sensu apud iuris Auctores accipi debet?
- C. De hoc P. Maiestas, ut eleganter Tullius^b diffiniuit, est magnitudo quædam populi Romani in eius potestate, ac iure retinendo. Sed posteaquam C. Cæsar Romam illustrissimum orbis terrarum monumētum in ditionem & potestatem redegit suam, hæc uerba, Imperatoria maiestas, amplitudinem ac dignitatem Principis Romani significare cœperunt. Porro, Maiestatis appellatio, & ad omnes Magistratus extenditur. Iude dicimus retinere maiestatem, cōstituere maiestatem, lædere maiestatem, & alia eiusmodi, de quibus erit alius differendi locus.^d

D. Dicemus
in §. publicia
aut iudicia.
i. de pu.
iud.

Maiestatem ex honore atq; reuerentia ortam esse.

- F. Vnum est mi pater, quod cum interrogauero, libenter expectabo, rectè atq; ordine ut de Maiestate tractes. Nunc igitur dic si placet, aliquid de Maiestatis natura?
- E. Hæc sum P. Maiestatem ex parētibus suis, id est, ex Honore, & Reuerentia considerare nos oportet. Principio autem, ut Poëtæ inquiunt, nec ætatis, nec dignitatis habebatur ratio, summâque imis erant permixta,^e

pta sunt ex
Ouidio lib. 5
fast.

Donec honor, placidoque decens reuerentia uultu,
 Corpora legitimis impoſuere thoris,
 Hinc fata Maietas, quæ mundum temperat omnem,
 Quaque die partu eſt edita, magna fuit.

Omnes, in quibus Maietas ineſt,
 mirificè honorandos eſſe.

F. Quorſum tandem, aut cur iſta refers?

P. Nihil fanè, niſi ut intelligas eos mirificè honorandos eſſe, in quibus Maietas cernitur, quo in numero in primis eſt Deus opt. Max. Deinde ſummus Pontifex, qui in hoc mundo uim & numen præpotentis Dei tenet, Porro, Pontifici optimo proximus eſt Imperator Romanus, qui poteſtate, & amplitudine cæteris hominibus omnibus antecellit. Hos ſequuntur Reges, & alii, qui in publicis ordinibus (Deo autore) uerſantur, quiſque unico uocabulo Magiſtratus nominari poſſunt.

*F. Matthe:
22.*

Innocentiam ueriſſimum Dei cultum eſſe.

F. Ergo Deus, & Magiſtratus omnes ſunt mirificè honorandi?

P. Maximè. Nam quod ad Deum attinet, ſic enim in ſacris literis ſcriptum eſt, ſ Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Ac ſi de ratione colendi Dei breuiter atq; preclare ſcire cupis, Firmianum legito. § Nihil enim inquit, ſancta & ſingularis illa maietas aliud ab homine deſiderat, quàm ſolam innocentiam, quam ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè religioſeque litaffe uidetur.

*G. de uero
Dei cultu,
cap. 10.*

Quibus id perſuaſum eſt, ut nihil malint ſe eſſe,
 quàm uiros bonos, iis reliquam facilem eſſe doctrinam.

E. Explica de iuſto ac debito honore Magiſtratibus tribuendo.

14
H. Vide Ci. P.
lib. 1. de ora
tore.

Quemadmodum Socratem ^h illum solitum aiunt di-
cere, perfectum sibi opus esse uideri, si quis satis con-
citus esset cohortatione sua ad studium cognoscendæ,
percipiendæq; uirtutis. Quibus enim id persuasum es-
set, ut nihil malent se esse, quàm bonos uiros, iis reliquã
facilem esse doctrinã, Sic existimo ego, officio me fun-
gi beneuolentissimi atq; amantissimi patris, præcepto-
risq; si aliqua tibi hoc tempore dixerò, quo, animum
tuum paulatim præpares non solum ad obtemperandũ,
parendumq; Magistratibus, sed etiam ad eos colendos
diligendosq;.

De Magistratus ui, deq; optimo ciue.

F. Quid habes igitur de Magistratibus dicere?

I. Ista om-
nia habes
apud Cice-
ronẽ lib. 3.
deleg.

P. Magistratus hanc esse uim, ut præsit, præscribatq; recta
& utilia & coniuncta cum legibus. Vt enim Magistra-
tibus leges, ita populo præfunt Magistratus. Vereq; dici
dici potest, Magistratum legem esse loquentem, legem
autem mutum Magistratum. Ita quod Plato de ciuium
prestantia grauissimè dixit, Eum scilicet esse optimum
& præstantissimum ciuem, qui summam gloriam in ci-
uitate ducat esse, nou triumphos, non ullas uictorias, sed
uincere alios diligentia parendi legibus, id inquam Pla-
tonis pronuntiatum ad omnes Magistratum obserua-
tissimos pertinere uidetur.

L. in 5. de le-
gibus.

Salutem, tranquillitatemq; ciuitatis
in seruandis legibus sitam esse.

F. Nunquid' nam de Magistratu ipso restat aliquid, quod
te nunc dicturum esse proposueris?

P. Nihil sanè, præter fructum & utilitatem ex obedi-
entia erga Magistratus proficiscentem, quam facile intelli-
gemus, si considerabimus in qua republica nec legibus,
nec Magistratibus honor habetur, eam diu saluam esse

non posse, quandoquidem salus, tranquillitasque ciuitatis in seruandis legibus sita est omnis. Quare Diuus Paulus grauissimè docet, cum iubet orare pro Regibus, & omnibus in eminentia constitutis, ut placidam ac quietam uitam degamus cum omni pietate, & honestate.

M. Arist. lib. 1. rebet. ad Theo. cap. 13.

Romanum principem sacrosancta, nec impunè

N. 1. ad Timothe. 2.

uiolabili maiestate fulgere.

F. Sanè gaudeo quòd te interpellauì, quandoquidè praelara quædam audiui de Maiestatis ortu, de obedientia erga Magistratus, de uero Dei cultu, deq; Magistratus uic, ac de optimo ciue. Sed perge ut cæperas.

O. sic Can. ciuicula in prin. d. cõstit.

P. Videamus igitur prius, an uerba hæc, Imperatoriam maiestatem, quæ in principio constitutionis leguntur, omnino otiosa sint, Et puto non esse, quia significat non agi de Imperatore, qui administrator belli gerendi sit, sed de Romano Principe & Monarcha, qui sacrosancta, nec impunè uiolabili maiestate fulget.

P. Appia. Alex. lib. 2. de bel. ciuil.

Imperatoris nomen olim castrense ac militare fuisse.

Q. Cic. philippica ult. licet ipse ne minè Imperatoris nomine dignè existimet, nisi ille, cuius uirtute, et cõsiliu felicitate maximis periculis seruitutis, atq; ireritus Romani libertati essent.

F. Imperatoris igitur nomen castrense ac militare esse potest?

P. Sciendum est, nomen hoc, Imperatoris, in initio Prætoribus, id est, iis, qui militibus præerant, magnarum laudum titulum fuisse. Nam hoc honore uelut insigni munere, Milites summos Duces honestabant, is que præcipuus honor habebatur semper. Postea, nemo Imperatoris nomine dignus existimabatur, nisi ille, cuius ductu bonoque auspicio conflatum fuisset bellum, in quo X. hominum millia cecidissent. P. Cæterum, senatus in eam facilitatis consuetudinem uenit, ut si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, is à senatu Imperator nominabatur. Sed hæc an-

R. Gillo. li.
2. de iuris.
et imp. ca. 5

te C. Cæsarem obtinebant. Ex eo autem tempore Imperatoris nomé esse Principis Romani cœpit, cuius principatus rectè Imperium dicitur. ^r

Duo esse Iustiniani præcepta, quæ Imperatores tenere debent.

S. Quæ habes in prin.
d. constit.

F. Iam uideo, Romanos Principes omnes à C. Cæsare Imperatores dictos esse. Nunc audire cupio, quæ sint quæ Imperatores ex D. Iustiniani sententia tenere debent?

P. Qui Imperio præsent, duo Iustiniani præcepta tenere debent. Vnum, ut armis decorati, Alterum, ut legibus armati sint. Atq; hæc Imperatoribus necessaria sunt, ut utroque tempore, pacis nimirum ac belli commodè præsent.

Et leges armis consistere, & legibus arma.

T. in 3. de legibus.

F. Memini ex te audiuisse præclaram illam M. Tullii sententiam, ^r qua inquit, sine legibus nec dómum ullá, nec ciuitatem, nec hominum uniuersum genus stare, nec rerum naturam omnem, nec ipsum mundum posse. Quare nõ dubito quin imperaturo sanctè, ac rempublicam rectè moderaturo legum præfidiis opus sit. Sed de armis grauissimam aliquam sententiam requiro.

V. Arist. li.
7. polit. ca.
8.

P. Aristoteles diuinus ille uir, quem quadam admiratione commotus sæpius fortasse laudo, quàm necesse est, de armis quidem ita scriptum reliquit, Arma necessaria sunt iis, qui ad rempublicam accedunt, & ad cogendos eos qui recusant imperium, & ad propulsandam exterorum iniuriam. ^r Sed & rempublicam sine legibus & uirtute bellica stare non posse, Iustinianus Imperator animaduertit. Nam, ut ipse ^x ait, hæc duæ res ita coherēt, & amicè coniurarunt, ut altera alterius ope stet, ac nitatur.

X. in li. C.
de iustin.
cod. conf.

prudentiam

Prudentiam unam uirtutem eius
propriam esse qui imperat.

P. Oportebitne Imperatorem facere ea, quæ militaris
disciplinæ sunt?

P. Nequaquam. Quisquis enim præfecturam exercitus
& iudicalem præturam considerauerit, cogitare debet

earum neutram esse imperatoriæ maiestatis disciplinã,
Quippe cum huius officium sit non ut ipsa quidem a-
gat, sed ut agere ualentibus imperet, cognoscatq; impe-
rium & uim eorũ, quæ in Republica sunt maxima, tum
quid decorum, quid opportunum sit, quid contra. Atq;
hoc ipsum est, quod Aristoteles ait, Prudentia una uir-
tutum eius propria est qui imperat.

*Y. Sic Pla-
to in lib. de
Regno.*

*Z. lib. 3. po-
lit. cap. 3.*

Imperatoriæ maiestatis disciplinam ex
optimis libris hauriendam esse.

F. Imperatoriæ maiestatis disciplina unde petenda est?

P. Quoniam non habemus semper ex illis Herõibus,
qui animos philosophicos, excelsos, infractos, inuictos,
& omnibus humanis rebus superiores admirari solent,
probanda est hac in re Demetrii Phaleræi præceptio. Is
autem Ptolomæum Regem peramicè hortari solitus
erat, ut eos sæpe libros euolueret, in quibus de regno
rectè administrando præcepta continerentur, propte-
rea quòd multa, de quibus amici non audeat admonere
Reges, in iis ipsis libris inspiciuntur.

*A. Ut est ui-
dere apud
Plutarchũ
lib. apoph.*

Maiestatem legibus armatam rectè dici.

F. Sic est mi Pater. Nam in optimis libris non est fucus
adulationis, non illecebra ulla obsequii, sed simplex
nudaq; ueritas. Perge tamè ac expone, rectène à Iustiniã-
no Imperatore dictum fuerit, Imperatoriam maiestatem
legibus armatam?

C

P. Appellatione armati, non tantum ii, qui scutis & telis, sed etiam qui religione, audacia, & huiuscemodi rebus parati ornatiq; sunt, continentur. Hinc Cicero pro domo sua, Magistratus armari religione Deorum immortalium scribit. Eodem quoq; loco hæc uerba leguntur, Et erat incredibili armatus audacia, sed & homines armari eloquentia in primo de oratore scriptum est. Rectè igitur Maiestatem armatam, id est, instructam legibus dictum est.^b

B. in prin.
d. constit.

Duo esse omnino gerendæ reip. tempora.

E. eodem lo
co.

F. Qui sit mi pater, ut Iustinianus Imperator^c duorum temporum meminèrit, belli scilicet, ac pacis?

P. Dicam quid sentio, & dicam breuius quàm res tanta dici possit. Qui de republica præclare scripserunt, uniuersam administrandæ reipublicæ rationem in duplices artes sequebantur, pacis & belli. Sed & omnis uita, ut Aristoteles^d ait, in partes duas distributa est, in negotium & otium, in bellum & pacem. Veruntamen bellum pacis causa expetendum est, negotium uerò ad otium conferendum est. Ita fiet, ut hoc cum dignitate, illud sine periculo consequamur. Ac quoniam duo sunt omnino gerendæ reipublicæ tempora. Princeps (ut opinio mea fert) & pacis, & belli artes egregiè tenere debet, atque imprimis intelligere sibi optandum esse, & uehementer à Deo supplicandū, ut ita bene ac prosperè procedat res, ut nunquam opus sit de ratione belli suscipiendi, inferendūue consultare ac deliberare.

D. lib. 7. po
lit. cap. 14.

Regiam disciplinam hodie in honore non esse.

E. in libro
de regno.

F. Pulchrè sanè, & ita Principi est faciendum. Sed quotus quisque Princeps est, quin ista considerans ad amorè prorsus & studium eius disciplinæ, quam Plato^e regiam uocat, totus rapiatur?

P. Deberet hoc quidem ita esse. Sed tamen disciplina earum artium, quibus Principes ad Dei proximè imitationem accedere possunt, usque adeo hoc tempore oppressa & perturbata est, avaritia, ambitione, ac cupiditatibus cæteris, quæ tenebris & caligine animos hominū infuscaut, ut si quispiam hæc & alia de Principis institutione suaderet, ab omnibus ferè Aulicis rideretur. Id quod fortasse euenire sinit Deus opt. Max. huc nostris incredibilibus peccatis, ac infandis maleficiis aductus. Quare rescipiscendum est mi fili, & ad Deum ipsum cõfugiendum, ut regnare faciat sapiētissimos Reges. Nam Regem sapientem dat Deus populo se diligenti, & à se dilecto. f Sed hæc mihi ad primam præmi institutionum partem explicandam satis multa uidentur esse. Tu si quid de armis requiris amplius, legito libellum nostrum de bellicarum rerum cum urbanis similitudine.

F. 2. para
lip. 9.

Iustinianum Imperatorem armis & legibus instructum fuisse.

E. Consequens igitur erit dicere de secunda præmi institutionum parte, in qua illud quæro, an Iustinianus Imperator, qui quasi Imperatoribus præscripsit, ut non modo armis adornati, sed & legibus armati esse deberent, fuerit ne ipse his rebus instructus?

G. Hæc Iustinianus de se ipso prædicans scripta reliquit in d. cõstit.

P. Armis & legibus instructum fuisse Iustinianum Imperatorem inde intelligi potest, quod Africa innumera- bilesq; provinciæ ipsius Iustiniani uirtute Romano imperio restitutæ fuerunt. Accedit eò, quod Iustiniano curæ fuit, leges romanas sparsas & incompositas in unū corpus congregari, recisis iis, quæ superuacanea & inutilia uidebantur. §

§. Quorū. Suidas tamen testatur, Iustinianum ne prima quidem nouisse elementa. Sed uide Platinam in uita Bōisacij ii. Pōt. Max.

Institutiones in omnibus studiis primum sibi uendicare locum.

F. Iam de hoc legum corpore quærerem, nisi tenerem

ea, quæ tu de iuris civilis libris scripsisti in opusculis tuis iam pridem publicatis, ex quibus etiam cognovi fructum, quem ex iuris institutionibus petere nos conveniat. Quare, non decet tempus in his conterere. Sed ad id, quod te explicaturum esse proposuisti, satis erit, si nonnulla, quæ ex te quæram exposueris. Ac primum expone si placet, quo consilio institutiones iuris composita fuerint.

P. Necesse est institutiones in omnibus studiis primum sibi vendicare locum, utpote prima uestigia cuiusque scientiæ mediocriter tradentes. Prudenter itaq; Iustinianus Imperator mandavit Triboniano, nonnullisq; iuris illustribus, ut pro faciliiori iuuenum eruditione institutiones iuris componerent.

H. S. Sed cum nos ueritate proculdubio in proo. digestorum.

Institutiones iuris ex uariis commentariis collectas fuisse.

F. Scire mihi iam uideor Iustiniano curæ fuisse, ut iuri operam daturi principio haberent institutiones, quæ uniuersæ legitimæ scientiæ compendium essent & methodus. Nunc ex quibus commentariis institutiones collectæ fuerint, uelim audire.

I. Ut est uideri in §. cūque hoc Deo. et seq. in eadē cōstit.

F. Institutiones iuris ex Caji, aliorumque clarorum & præstantium Iurisconsultorum commentariis Iustiniani Imperatoris iussu composita fuerunt.

Principem sapere congressu sapientum.

L. Ista habentur. in §. quæ ex omnibus.

F. Si Iustinianus mandauerat institutiones componi, quare uim legis atq; auctoritatem non habuerunt statim ut composita fuerunt?

P. Quoniam exactissima diligentia adhibenda est, ne in rebus magnis gerendis aliquid probemus, quod sit pernitendum, Iustinianus primum omnium institutiones

compositas legit, ac recognouit, Dein, recognitis plenif
 simum robur per constitutionem suam accommodauit.
 Arque hinc optimum Principes in mandanda compo
 nendarum legum autoritate habent exemplum. Nec
 aliud profecto à Iustiano expectari poterat, nisi quod
 optimo Principe dignum esset, quippe qui Iuriconsul
 torum consilio Republicam administrabat. Princeps
 autem sapit congressu sapientum.

M. b. §. quas
 ex omnibus

N. Vt est in
 prouerbio.

Gnauiter alacritérque ciuili scientiæ
 uacandum esse.

F. Extrema tibi pars restat imperatoriæ constitutionis,
 quam in hortatione ad studium ciuili scientiæ positam
 esse dixisti, de qua sanè uelim audire.

O. Ist' d' pro
 batur in §.
 fi. d. constit.

P. Facilis est explicatio huius extremæ partis. Nam Iusti
 nianus Imperator, qui facilem methodum iuris studio
 sis proposuerat, superesse ait, ut ipsi quoq; iuris studiosi
 suarum uicissim partium meminerint, quippe ut gna
 uiter alacritérque ciuili scientiæ uacarent.

Iustinianum permagna præmia iuris
 studiosis proposuisse.

F. Assentior. Nam militia quædam est uersari in literis,
 Pulchrè, sed ut ad Iustinianum reuertamur. Quoniam
 natura comparatum est, P ut uix inueniatur, qui labori
 bus susceptis, non quasi debita mercede laudis & gloriæ
 cupiditate ducatur, Iustinianus permagna ꝑ proposuit
 præmia eis, qui ad sublimis Iurisprudentiæ gloriam per
 uenirent.

P. Vide Cic.
 lib. 1. offi.

Q. Vt est ui
 dere in d.
 §. ff.

Administrationem Reipublicæ Iuricon
 sultis committi debere.

F. Quæ nam sunt illa præmia, quæ Iustinianus Impera
 tor iuris studiosis proposuit?

R. Hoc sum
primum est ex
d. §. si.

S. Vide que
à nobis scri
pta sunt in
d. præfatio
ne in erote
mata iur. ci
uil. isago.
cap. 5.

T. Sic Iusti
nianus fere
in §. his igi
tur de iust.
& iur.

V. in prio
re epistola,
ad Archi
tam.

D. Administratio Reipublicæ, quæ ex Iustiniani præscri
pto Iurisconsultis committi debet. Ac cum hæc dico,
non de Iurisconsultis, idest, uanissimis illis sycophantis
intelligendum esse arbitror, qui ex litibus lites serere no
runt, quisque ut sunt indoctissimi, ita sunt audacissimi
& nequissimi, sed de illis, qui quidem & in senatu, & ad
populum, & in causis amicorum, & domi, & militiæ cõ
filium suum, fidemque præstare ualent. Hos autem arbi
tratur Iurisconsultos, seu uerius, ut Cicero de Seruio
sulpitio dicit, Iustitiæ cõsultos, & æquitatis sacerdotes,
atque Antistites esse. Quorum quidem de numero te
imprimis cupio esse mi fili, ut tua ad uirtutem indoles,
nostrumque desiderium optimo ac præclarissimo fini
terminentur.

Omnem Iurisprudentiæ illuminationem ab Deo
uno poscendam esse.

F. Ego, si mihi optata Deus concesserit, efficiam profe
cto, ut ne te eius laboris pœniteat, quem ad me erudien
dum susceperis.

P. Exposui imperatoriam constitutionem, quam me
expositurum esse proposueram. Ac cum has meas ob
seruationes dilatare etiam possem, his tamen contentus
fui, ne statim tenerum tuum ingenium obruam uel mul
titudine, uel difficultate præceptorum. Reliqua autem
quæ ad hæc illustranda pertinent, spero me haud multò
post traditurum. Nunc finem faciam, si te hortatus fue
ro, ut alacri, indefessoque animo in ciuilem disciplinam
incumbas, quo ea præstare possis ad quæ natus es. Nam
ut præclare scriptum est à Platone, non uobis solū na
ti sumus, ortusque nostri partem patria uēdicat, partem
parentes, partem amici. Sed quoniam neque animus no
ster, neque labor, sine Dei ope quicquam potest, ad eum
ipsum Deum confugiendum est, omnisque Iurisprudē
tiæ illuminatio ab eo uno poscenda ac flagitanda.

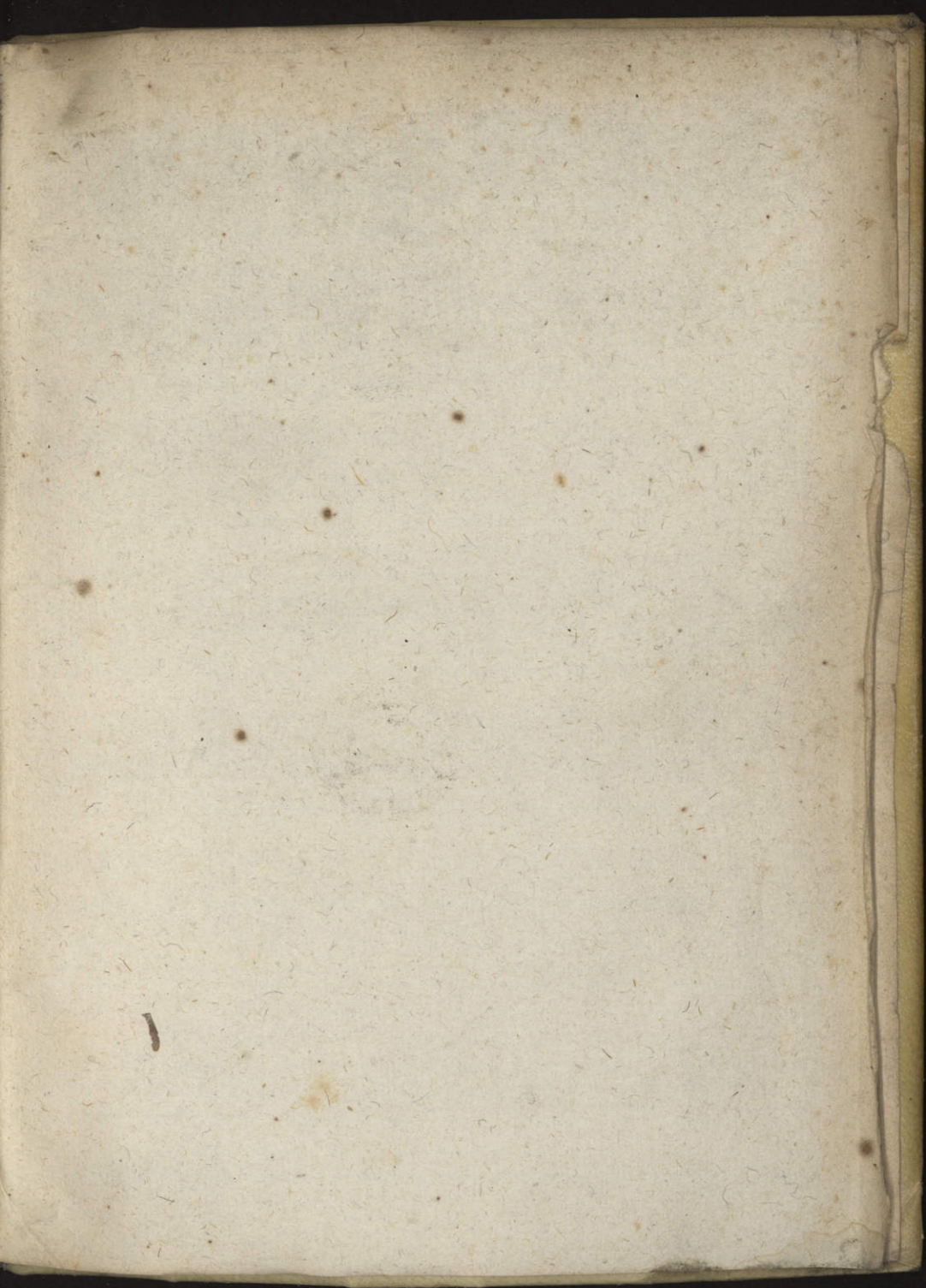
F I N I S.

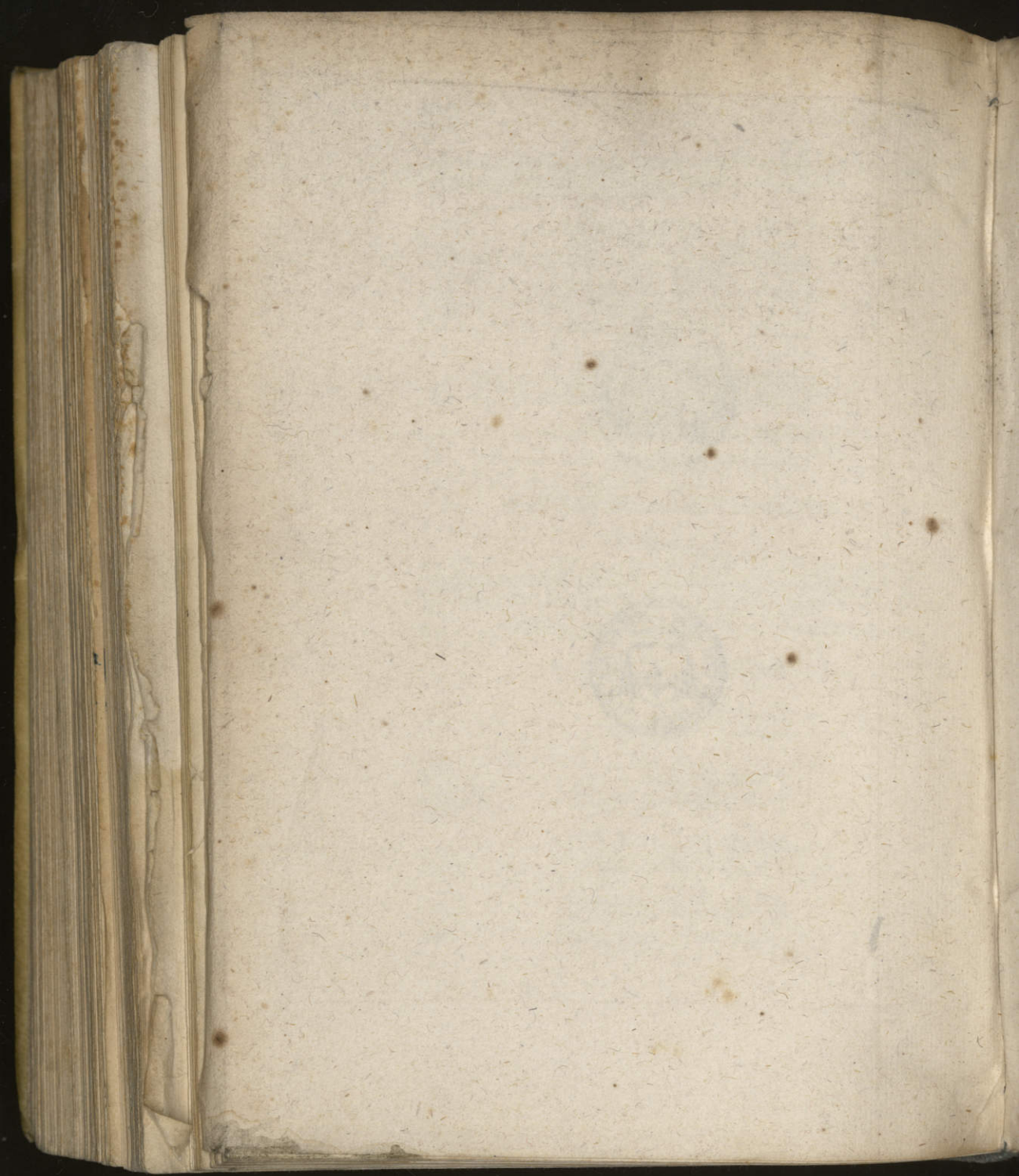
INDEX CAPITVM

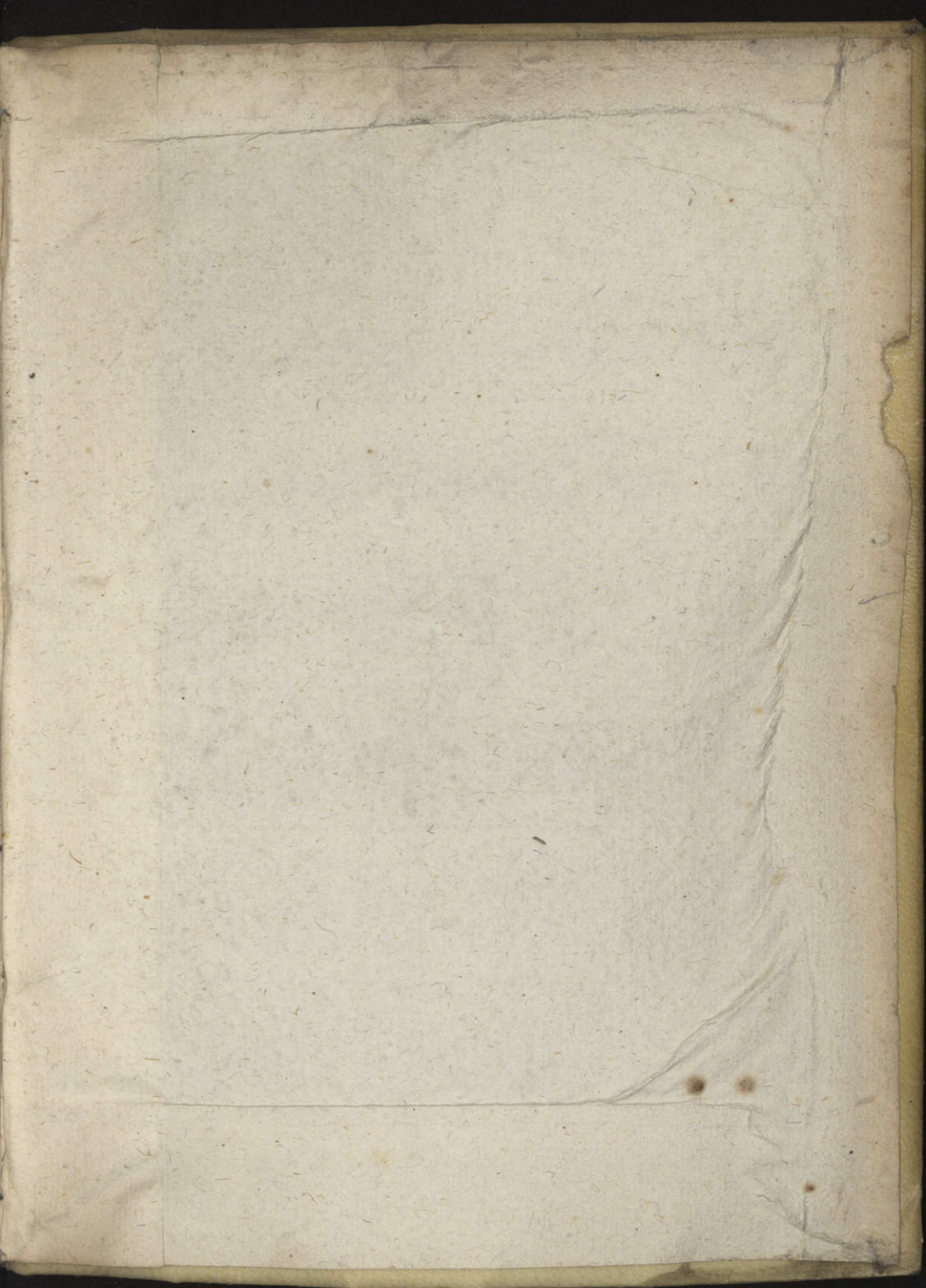
huius opusculi.

- Exordium ab utilitate institutionū iuris, Item à fine hominis. pagina. 5.
- Cognitionem finis hominis ad usum vitæ magnum momentum habere. pag. 5.
- Jurisprudentiam ad uniuersam philosophiam moralem referri. pag. 5.
- Optimum Reipublicæ Moderatorem sine iustis, integris, & religiosis moribus esse non posse. pag. 6.
- Reipublicæ descriptio cum ex Platone, tum ex Aristotele. pag. 6.
- Rerumpublicarum tria esse genera, totidemq̃ ab illis defectiones, quasi earum euerisiones. pag. 7.
- Monarchiæ Tyrannidisq̃ descriptio, Et quid Rex à Tyranno differat. pag. 8.
- Monarchiam rerumpublicarum omnium optimam esse, Tyrannidem uerò deterrimam. pag. 7.
- Aristocratia, & oligarchiæ descriptio. pag. .
- Reipublicam Principum culpa ex optimatum potestate ad paucos recidere. pag. 8.
- De Timocrazia, Democratiaq̃. pag. 9.
- Rerumpublicarum naturam Iurisconsulto cognitam esse debere. pag. 9.
- Ius idem in omni reipublicæ genere non esse. pag. 9.
- Summa eorū, quæ in iuris institutionibus leguntur. pag. 10.
- Quinque summos maximosq̃ iuris institutionum locos esse. pag. 11.
- Suam esse quibusque studiis infantiam. pag. 11.
- Argumentum constitutionis, quæ procemii loco institutionibus iuris præponi solet. pag. 11.
- De Maiestate ex M. Tullii, legumque sententia. pag. 12.
- Maiestatem ex honore atque reuerentia ortâ esse. pag. 12.
- Omnes, in quibus Maiestas inest, mirificè honorandos

esse.	pag. 11.
Innocentiam uerissimum Dei cultum esse	pag. 12.
Quibus id persuasū est, ut nihil malint se esse, quā uiros bonos, iis reliquam facilem esse doctrinam.	pag. 13.
De Magistratus ui, deque optimo ciue.	pag. 14.
Salutem, tranquillitatēque ciuitatis in seruādis legibus sitam esse.	pag. 14.
Romanum Principem sacrosancta, nec impunē uiolabili maiestate fulgere.	pag. 15.
Imperatoris nomē olim castrēse ac militare fuisse.	pag. 15.
Duo esse Iustiniani præcepta, quæ Imperatores tenere debent.	pag. 16.
Et leges armis constare, & legibus arma	pag. 16.
Prudentiā unā uirtutū eius propriā esse qui imperat.	pag. 17.
Imperatoriæ maiestatis disciplinā ex optimis libris hauriendam esse.	pag. 17.
Maiestatem legibus armatam rectē dici.	pag. 17.
Duo esse omnino gerendæ reipublicæ tempora.	pag. 18.
Regiam disciplinam hodie in honore non esse.	pag. 18.
Iustinianum Imperatorem armis & legibus instructum fuisse.	pag. 19.
Institutiones in omnibus studiis primum sibi uendicare locum.	pag. 19.
Institutiones iuris ex uariis commentariis collectas fuisse.	pag. 20.
Principem sapere congressu sapientum.	pag. 20.
Gnauiter alacritérque ciuili scientiæ uacandū esse.	pag. 21.
Iustinianum permagna præmia iuris studiosis proposuisse.	pag. 21.
Administrationem Reipublicæ Iurisconsultis committi debere.	pag. 21.
Omnem Iurisprudentiæ illuminationem ab Deo uno poscendam esse.	pag. 22.

A
C
R
M
C
D
P
I

